

УДК 656:339.5:614.96

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН

О. Мазуренко, к.е.н.

Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”

Постановка проблеми. Україна пропонує світовому торговельному співтовариству, а також отримує від нього різні види вантажів, у тому числі тварин. Однак на вітчизняному ринку лише невелика кількість компаній-перевізників та експедиторів спеціалізується на перевезеннях окремих видів тварин. Як показує досвід, складності й високий рівень витрат, що супроводжують ведення такого бізнесу, стримують кількісне збільшення компаній у цьому сегменті ринку. Перевезення живих тварин вимагає підвищеної уваги й дотримання певних правил і вимог. Тільки деякі вітчизняні компанії мають сучасні транспортні засоби для перевезення худоби, які відповідають стандартам світового ринку транспортних послуг. Для зміни ситуації потрібні значні обсяги капіталовкладень. Інвестиції, необхідні для технічного й технологічного вдосконалення процесу перевезень, у перспективі повинні окупатися. При цьому важливою є об'єктивна комплексна оцінка ефективності інвестованих коштів, що враховує особливості перевезень тварин у міжнародному сполученні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні засади функціонування і розвитку транспортних систем висвітлено у працях А. Є. Горєва [4], А. І. Воркут [2], Т. А. Воркут [3], Т. В. Богданової, В. Г. Галабурди, В. С. Горіна, А. Г. Кальченко [9], С. І. Бондарєва [1]. Зокрема питання транспортування тварин розкрито у публікаціях Д. А. Засєкіна, В. М. Поляковського та В. В. Соломон [5]. Ключові питання маркетингової стратегії фірми відображено у працях Е. Ассель Генрі, Е. П. Голубкова, М. Є. Портера та ін.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – провести групування живих тварин і виявити особливості їх перевезень у міжнародному сполученні; проаналізувати перевезення худоби за експортом-імпортом; розглянути іноземний досвід спеціалізації компаній на цьому виді вантажоперевезень; виявити ризики, що супроводжують міжнародні перевезення тварин, і напрями їх мінімізації; визначити систему вимог до перевезення тварин.

Виклад основного матеріалу. Живих тварин відносять до категорії спеціальних вантажів. Потреба в їх перевезенні пов'язана із зообізнесом, виставками, подорожами в період відпусток, тваринництвом і розведенням племінних тварин тощо. Транспортування великих тварин здійснюється з метою: забою, племінного розведення, обміну колекціями між зоопарками, гастролей цирків, доставки спортивних коней до місця змагань або тренувань, перевезення виведених у неволі особин рідкісних видів для поповнення природної популяції. Для дослідження тварин, які підлягають перевезенню, їх об'єднано в групи залежно від мети перевезення (табл. 1).

Таблиця 1

Групування живих тварин залежно від мети перевезення

Група тварин	Вид тварин	Мета перевезення
Племінні тварини	Велика рогата худоба, свині, домашня птиця, вівці, кози, коні, страуси, хутрові звірі, рибопосад-ковий матеріал	Розведення, акліматизація
Тварини для забою	Велика рогата худоба, свині, домашня птиця, вівці, кози, жива риба	Забій для споживання як продукти харчування
Виставкові тварини	Породисті екземпляри корів, коней, домашньої птиці, свиней, овець, а також собак, кішок, птахів, риб, рептилій, комах	Участь у виставках
Спортивні тварини	Коні	Участь у кінноспортивних змаганнях
Циркові тварини	Коні, собаки, кішки, дикі тварини, птахи, дельфіни	Гастролі
Зоопаркові тварини	Рідкісні та екзотичні копитні, м'ясоїдні, слони, птахи, гризуни та ін.	Розміщення в зоопарку
Домашні тварини	Собаки, кішки, тхори, дрібні домашні тварини, птахи, мавпи та ін.	Супровід господаря у подорожі, виставки, доставка після купівлі за кордоном
Піддослідні та ті, що володіють лікувальним ефектом	Змії, миші, щурі, бджоли, жаби та ін.	Медичні та наукові цілі
Поводирі	Собаки	Супроводження сліпих або глухих людей
Комахи – виробники медопродукції	Сім'ї бджіл	Заміна (зміна) пасіки
Екзотичні тварини	Рептилії, риби, амфібії, павуки	Зообізнес – продаж для домашнього, акваріум-ного та вольєрного утримання

Перевезення тварин вимагає підвищеної уваги і відповідального ставлення, адже це стресовий процес для них, і створює труднощі для працівників транспорту. Перевезення живих тварин має низку особливостей порівняно з перевезенням інших видів вантажів (див. рис.).

Рис. Особливості міжнародного перевезення тварин.

Для перевезень тварин застосовують автомобільний, повітряний, залізничний, морський та річковий види транспорту. Вибір виду транспорту залежить від відстані перевезення, особливостей місцевості, кількості тварин тощо.

Залізничний транспорт більшою мірою пристосований для перевезення великого гурту великої рогатої худоби або коней на відстань понад 500 км. Для цих цілей застосовують спеціально обладнані вагони, під час транспортування тварин забезпечують кормами і водою. Витрати на перевезення залізничним транспортом достатньо високі.

Невелику кількість тварин доцільно перевозити автомобільним транспортом. Перевезення великої рогатої худоби обмежується відстанню до 200 км, дрібної рогатої худоби – до 300, свиней – до 500 км.

Перевезення сільськогосподарських тварин автомобільним транспортом здійснюється з дотриманням певних вимог [11]. Поросятam, телятам, ягнятам, козенятам і лошатам, що не відлучені від матері й отримують молочний корм, надають після дев'ятигодинного перевезення час для відпочинку (не менше години), зокрема для їх годівлі та напування, після чого перевезення можна продовжувати ще дев'ять годин.

Максимальний строк перевезення свиней становить 24 год. за умови забезпечення

постійного доступу до води та можливості лежати або стояти в їх природному положенні. Щільність завантаження свиней вагою близько 100 кг не повинна перевищувати 235 кг на 1 м². Із врахуванням породи, розміру і фізичного стану свиней щільність їх завантаження відносно площі поверхні спеціального транспортного засобу, в якому їх перевозять, може бути зменшена. Максимальне зменшення щільності завантаження свиней становить 20 % і залежить від метеорологічних умов та орієнтовної тривалості перевезення.

Максимальний строк перевезення домашніх коней становить 24 год. за умови їх напування і в разі необхідності годування кожні 8 год. Коней перевозять в окремих стійлах, за винятком кобил, яких транспортують разом із лошатами. Необ'їжджених коней на великі відстані не перевозять.

За винятком перевезення разом із матір'ю, тривалі перевезення можливі лише для таких категорій: лошат віком від 4 міс., крім зареєстрованих коней, телят віком від 14 днів, поросят вагою понад 10 кг.

Після зазначеного часу перевезення тварин слід вивантажити, нагодувати, напоїти і залишити для відпочинку протягом 24 год.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1402 „Про затвердження Правил транспортування тварин” [11] визначено також правила перевезення сільськогосподарських тварин залізничним, морським і річковим транспортом, а також умови транспортування диких тварин, риб та інших гідробіонтів.

В Україні протягом 2005-2011 рр. експорт живих тварин збільшився утричі, найвищим цей показник був у 2011 р. – 9,8 млн дол. порівняно з 2,8 млн дол. у 2005 році. Слід зазначити, що обсяг імпорту є набагато більшим. Його зростання почалося з 2005 р. після зменшення ставки ввізного мита. У цей період відбулося збільшення імпорту живих свиней. Причому значна частка надходила для подальшого дорошування. Пільгова і повна ставка становила 5 % від митної вартості для тварин вагою менше ніж 50 кг та 8 % – від митної вартості для тварин вагою 50 кг і більше. У 2007 р. імпорт живої худоби, порівняно з попереднім роком, збільшився на 24 %. При цьому він суттєво зріс за рахунок імпорту живої великої худоби на 64 %, свиней – майже на 53 та живої птиці – на 25,5 %. У 2011 р. імпорт живої худоби був на рівні 76,6 млн дол. [10].

На світовому ринку простежується спеціалізація компаній на перевезенні тварин. Зростають обсяги експорту живої великої рогатої худоби, тому що перевезення тварин дешевше від перевезення м'яса. До світових лідерів із перевезень тварин належать: бельгійська компанія „Денс Оушн”, яка експлуатує основну частину спеціалізованого флоту; італійська судноплавна компанія-оператор „Siba Ships” – власник одного з найбільших у світі суден для перевезення худоби під назвою „Весгух” [3, с.31-32], угорська компанія „Хунланд Трейд”, що спеціалізується на поставках племінної великої рогатої худоби порід молочного та м'ясного напрямів з Угорщини, Нідерландів, Німеччини та США і є європейським лідером у цій сфері. У 2009 р. в різні країни світу остання поставила 65,6 тис. голів великої рогатої худоби, у тому числі 17,927 племінних нетелей, причому з них понад 12,534 гол. – у країни СНД, що забезпечило компанії безумовне лідерство на європейському ринку. У 2010 р. компанія поставила 122 тис. голів великої рогатої худоби, у тому числі понад 22 тис. племінних нетелей (з них 10 тис.

голів) у країни СНД [8]. Діяльність компаній, які займаються перевезенням тварин, пов'язана з різними видами ризиків, у тому числі господарським (підприємницьким), комерційним і фінансовим. Надто великим є ризик у виробничій сфері діяльності компаній-перевізників через наявність застарілих транспортних засобів, відсталість технічної бази, недотримання вимог щодо охорони праці й техніки безпеки, порушення правил перевезень тощо. Внаслідок цього зростає ймовірність невиконання компаніями-перевізниками своїх зобов'язань, а також збільшується ризик виникнення й небезпеки транспортних пригод.

Ідентифікація ризиків дає змогу розробити стратегію захисту від них. Багато транспортних компаній для забезпечення фінансової стійкості використовують диверсифікацію – розширення сфер діяльності, номенклатури продукції і виконуваних послуг. Вітчизняні компанії, що займаються перевезеннями тварин, не обмежуються лише одним сегментом ринку, а здійснюють й інші види перевезень. Незважаючи на деяке підвищення, обсяги перевезень тварин невеликі й неритмічно розподіляються в часі. Тому перевізники у своїй діяльності орієнтуються не тільки на клієнтів-тваринників і любителів тварин, а й на відправників інших видів вантажів. Спосіб диверсифікації не є універсальним для зниження будь-яких видів ризику. Він дає змогу знижувати виробничий, комерційний, зовнішньоекономічний та інноваційний ризики, проте не може використовуватися у разі природного, соціального ризиків і ризику форс-мажорних обставин.

Страховання як один із найпоширеніших способів мінімізації ризику має низку особливостей на перевезенні тварин, які не є вантажем у звичайному розумінні цього слова, тому стандартні умови страхування вантажів не передбачають покриття всіх видів ризиків, пов'язаних із цим. У транспортному страхуванні розглядається порядок страхування перевезень тварин, яке зазвичай здійснюється на умовах спеціальних застережень «Life Stock Clauses». Найбільш поширеною серією застережень є страхування загибелі тварин від падежу і смертельних випадків, включаючи знищення їх внаслідок перелому кінцівок, викидання за борт і змиття хвилею тощо. Додатково страхують корм для тварин, який використовують у дорозі. Часто обсяг відповідальності страхових компаній обмежується тільки смертю тварини. Розвиток страхування обмежений фінансовими можливостями клієнтів, переліком тварин, яких страхують, а також практичною неможливістю застрахувати всі види ризиків.

Вплив ринкових механізмів, якісні та етичні аспекти перевезень, умови забезпечення конкурентоспроможності – все це зумовлює необхідність виконання певних вимог до організації бізнесу з перевезення тварин.

Пропоновану систему вимог для оцінки рівня організації перевезення тварин відображено в табл. 2. Відповідно до неї, на наш погляд, можна проводити порівняння різних компаній за їх конкурентоспроможністю в цьому сегменті бізнесу. Слід зауважити, що в показаній системі враховано не лише вимоги, які безпосередньо впливають на рівень прибутковості, а й вимоги, що мають суспільну значущість, важливу соціальну та екологічну спрямованість.

Таблиця 2

Система вимог до перевезення тварин

Глобальна мета – розвиток бізнесу з перевезення живих тварин	Вимоги	Економічні	Прибутковість, окупність витрат, наявність попиту та клієнтської бази, джерел фінансування, страхування ризиків
		Технічні	Наявність: спеціалізованого рухомого транспорту, обладнаних майданчиків для вигулу тварин, обладнання для забезпечення пожежної або іншої безпеки
		Екологічні та санітарні	Оформлений пакет ветеринарної документації, врахування норм розміщення тварин у транспортному засобі, заборона на ввезення тварин із країн із вогнищем пандемії (поширення нового захворювання у світових масштабах), своєчасна годівля та прибирання відходів у процесі перевезення, присутність супроводжуючого (експедитора), видалення гною лише у встановлених місцях, очищення, промивка та дезінфекція місць утримання тварин
		Соціальні	Зручність і швидкість перевезення, висока якість обслуговування, індивідуальний підхід до кожного клієнта, гарантування безпеки та дотримання інтересів інших пасажирів, які перебувають поруч із тваринами
		Етичні	Дотримання принципів гуманного ставлення до тварин і ветеринарної біоетики
		Державно-адміністративні	Уведення бар'єрних мит на ввезення тварин, заборона на ввезення захищених законом тварин, переслідування контрабандних перевезень тварин

Першочерговими в будь-якому бізнесі є економічні вимоги, згідно з якими компанія повинна прибутково (беззбитково) розвивати свою діяльність. Вкладені кошти, необхідні для технічного й технологічного вдосконалення процесу перевезення, мають у перспективі окупуватися. Найважливішою вимогою є наявність попиту і формування клієнтської бази. Компанія повинна оцінити обсяг попиту, визначити цільових клієнтів й оптимізувати клієнтську базу. Це дасть змогу розробляти нові види послуг і нові пропозиції для клієнтів. Технічні вимоги передбачають, що компанія повинна мати сучасний спеціалізований транспорт для перевезення (транспортування), а також вантажно-розвантажувальне устаткування та пристрої, за допомогою яких здійснюють ці процеси. Вантажно-розвантажувальні роботи виконують з урахуванням чинних нормативів [11].

Необхідно дотримуватися екологічних і санітарних правил, у тому числі

„Санітарного кодексу наземних тварин” Міжнародного епізоотичного бюро (МЕБ) [7] Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин, а також норм розміщення тварин у рухомому транспортному засобі. Видаляти гній слід тільки у встановлених місцях. Транспортний засіб потребує очищення, промивки та дезінфекції, включаючи його внутрішнє обладнання.

Важливо враховувати і зворотний вплив навколишнього середовища на тварин, яке спричинює відповідні реакції з їхнього боку. Зокрема, окремі чинники навколишнього середовища (температура, вологість) можуть спричинити функціональні розлади органів і систем і навіть загибель тварини. Спека теж загрожує здоров'ю худоби, для запобігання їй необхідно обладнати систему вентиляції на суднах, автомобілях, використовуваних для тривалого перевезення тварин. За безумовної актуальності та важливості дотримання екологічних і санітарних вимог вони ускладнюють ведення бізнесу в зазначеному сегменті перевезень. Етичні норми, такі як Європейська конвенція про захист тварин при міжнародних перевезеннях (1968 р.) та інші правила гуманного й відповідального ставлення до тварин, спонукають дотримуватися принципів ветеринарної біоетики. Згідно із законами біоетики, які діють у розвинених країнах, не можна заподіювати тваринам біль, страждання, страх тощо [6].

Існує ще одна група обов'язкових для виконання вимог, визначених державою і владними структурами. Політичні інтереси держав можуть проявлятися через введення бар'єрних мит на ввезення тварин, заборон на вивезення захищених законом тварин, а також переслідування їх контрабандних перевезень.

Висновки. Для перевезення тварин необхідно використовувати новітні технології й спеціалізовані транспортні засоби, що потребує значних інвестицій і має бути економічно обґрунтованим.

Комплексний підхід до сегмента перевезень тварин дасть змогу вирішити проблеми організації процесу перевезень і ведення бізнесу значно ефективніше.

В організації перевезень тварин необхідно акцентувати увагу на охорону навколишнього природного середовища та здоров'я тварин.

Ефективним методом зниження ризику в перевезенні тварин є страхування.

Бібліографічний список

1. Бондарєв С. І. Міжнародні перевезення автомобільним транспортом / С. І. Бондарєв. – К. : НУБіП, 2009. – 356 с.
2. Воркут А. И. Грузовые автомобильные перевозки / А. И. Воркут. – К. : Вища шк., 1986. – 477 с.
3. Воркут Т. А. Проектний аналіз / Т. А. Воркут. – К. : Укр. центр духовн. культури, 2000. – 440 с.
4. Горев А. Е. Грузовые автомобильные перевозки : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. Е. Горев. – М. : Академия, 2004. – С. 45–50.
5. Засекін Д. А. Транспортування тварин і продукції (санітарно-гігієнічні аспекти) / Засекін Д. А., Поляковський В. М., Соломон В. В. – К. : Аграр Медіа Груп, 2010. – 318 с.
6. Інтернет-джерело [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.milkua.info/ru/companynews/62/>.
7. Інтернет-джерело [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fsvps.ru/fsvps-docs/ru/importExport/.../RU-VOL1a-2010.pdf>
8. Інтернет-джерело [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conventions.coe.int/treaty/rus/Treaties/Html/065.htm>.
9. Кальченко А. Г. Логістика : підручник / А. Г. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2003. – 284 с.

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

11. Про затвердження Правил транспортування тварин : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1402 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1402-2011-%D0%BF>.

Мазуренко О. Організаційно-економічні особливості міжнародних перевезень сільськогосподарських тварин

Стаття присвячена аналізу організаційно-економічних особливостей міжнародних перевезень тварин. Проведено групування живих тварин і виявлено особливості їх перевезень у міжнародному сполученні, розглянуто зарубіжний досвід спеціалізації компаній-перевізників, визначено ризики цього виду бізнесу та напрями їх мінімізації.

Ключові слова: перевезення, транспортування, живі тварини, експорт, імпорт, спеціалізований рухомий засіб.

Mazurenko O. Organizational and economic features of international carriage farm animals

The article analyzes the organizational and economic features of international transport of animals. A grouping of live animals and re-revealed features of transport in international traffic are considered foreign experience companies specialization carriers; identify risks that accompany them and directions to minimize them.

Key words: transportation, shipping, live animal exports, imports, specialized mobile agent.

Мазуренко Е. Организационно-экономические особенности между-народных перевозок сельскохозяйственных животных

Статья посвящена анализу организационно-экономических особенностей международных перевозок животных. Осуществлена группировка живых животных и выявлены особенности их перевозок на международных сообщениях, рассмотрен зарубежный опыт специализации компаний-перевозчиков, определены риски этого вида бизнеса и пути их минимизации.

Ключевые слова: перевозки, транспортировка, живые животные, экспорт, импорт, специализированное подвижное средство.